

A még hidegebb napok

Impériumváltás a Vajdaságban címmel tartottak tanácskozást Zentán

A Csongrád Megyei Levéltári Napok keretében – Szeged, Makó és Öttömös után – Zentán Impériumváltás a Vajdaságban (1944) címmel szerveztek tanácskozást, amely a délvidéki magyarság helyzetét taglalta a második világháború utolsó szakaszában. Az összejövetelen magyarországi, vajdasági és szerbiai egyetemi tanárok, levéltárosok, helytörténészek számoltak be kutatásaikról.

Miután a jelenlevőket **Biernacki Karol**, a Csongrád Megyei Levéltár igazgatója köszöntötte, **Fodor István**, a Zentai Történelmi Levéltár igazgatója a téma kapcsán Magyarország és Szerbia köztársasági elnökeinek, **Sólyom Lászlónak** és **Boris Tadićnak** a találkozója hivatkozott, amelyen egyetértettek abban, hogy mindkét ország alapvető érdeke a közös múlt objektív, részletes, szaktörténetesek általi feltárása. Hozzávette: az esemény előkészítésekor még mindig akadnak olyanok, akik megkérdzték, miért kell ezekről a dolgokról beszélni, miért foglalkozunk velük.

A. Sajti Enikőnek, a Szegedi Tudományegyetem professzorának értekezése A magyarok elleni partizán megtorlás a Délvidéken: a történetírás eredményei és kérdőjelei címet viselte. Bevezetőjében kifejtette: az 1944/45-ös magyarok elleni partizán megtorlásokat, a „még hidegebb napok”-at évtizedekig mély hallgatás övezte. A politika által szoros pórzon tartott jugoszláv történetírás letagadta, illetve szükséges igazságtételként állította be „a fasiszta magyarok és a kollektív bűnösnek nyilvánított ugyancsak fasiszta németek elleni megtorlásokat”. A hallgatás és a tagadás azt a célt szolgálta, hogy átrajzolják és heroizálják az új partizán elit hatalomra kerülésének és kisebbségpolitikájának keletkezéstörténetét. Később, a saját identitásukat kereső új államok történészei, publicistái jelentős erőket mozgósítottak a „ki szenvedett többet” historiográfiailag értelmetlen, de nemzeti szempontból igencsak hatásos kérdés vizsgálatára. A szerb, a horvát és a szlovén munkák mellett a vajdasági magyar sajtóban is megjelentek az első írások. Ezek főként a halotti anyakönyvek és a visszaemlékezések forrásbázisán alapultak, és hosszú ideig a kivégzett ártatlan magyar áldozatok létszámának a megállapítására és a visszaemlékezések összegyűjtésére koncentráltak.

A kutatások mára eljutottak addig, hogy továbblépni csak a korabeli források, különösen a megtorlásokat végrehajtó belügyi, OZNA-iratok szisztematikus feltárásával lehet – állapította meg az előadó. A levéltári anyagok jó része azonban Szerbiában még ma is hozzáférhetetlen. A bekapcsolódó helytörténészek arra törekedtek, hogy a még élő szemtanúk, a magániratok és a kollektív emlékezet segítségével minél pontosabban összeál-

A tanácskozás résztvevőinek egy csoportja

A. Sajti Enikő

lítások egy-egy helység kivégzett magyarjainak a névsorát. A levéltári források hiányosságait, pontatlanságait a helytörténetírás nevek azonosítására irányuló erőfeszítése jól kiegészíti, és máris jelentős eredményekhez vezetett, de módszertanilag is össze kellene hangolni a lelkes amatőr kutatók munkáját.

A. Sajti Enikő kitért arra is, hogy a magyar áldozatokra vonatkozó adatok – egyes források mindössze ezer és pár száz, mások negyvenezer kivégzettet emlegetnek – nagyon eltérnek egymástól. A lassan két évtizedes múltra visszanyúló kutatások még sok kérdésre nem adtak megnyugtató választ, ez a munka azonban ma már nem reménytelen vállalkozás, hiszen mind tudományos, mind politikai értelemben elvesztette a tabujellegét.

– Úgy vélem, az eddigi kutatások tükrében felül kell vizsgálnunk a magyar közvéleményben rögzült 40 ezer halálos áldozat mítoszát, sőt, reményeim szerint hamarosan lehetséges lesz a magyar szakirodalom húszezer magyar áldozatra vonatkozó álláspontjának pontosítása is. Ez azonban – tévedés ne essék! – nem a megtorlás korabeli brutalitásának, igazságtalanságának, hosszú távú romboló

hatásának az elhomályosítását szolgálja, hanem a történetírás szakmai tisztességéből fakad. A jugoszláv belügyi iratokban végrehajtott nagyfokú pusztítás miatt azonban óvnam magunkat a túlzott optimizmustól – fejezte be gondolatait.

Fodor István az elhangzottak kiegészítéseként elmondta: az érvényben levő levéltári törvénynek van egy rendelkezése, amely az igazgató engedélyéhez köti az anyag kutatását, ami még nem lenne gond, de a következő szakaszban az áll, hogy a rendezetlen iratanyag nem adható ki. Ez azt is jelentheti, hogy az igazgatók kényelemből vagy pozícióféltésből továbbra is visszatartanak bizonyos dokumentumokat. A problémát remélhetőleg megnyugtatóan rendezni majd a készülő új levéltári törvény.

Beszámoltott tartott még **Matuska Márton** helytörténész, az 1944-es események jeles kutatója (A kivégzettek nyughelye – hol vannak a tömegsírok?), **Molnár Tibor**, a Zentai Történelmi Levéltár munkatársa (A zentai Népfelszabadító Bizottság tevékenysége 1944 októberében), **Zoran Janjetović**, a Belgrádi Egyetem munkatársa (A magyarok helyzete a Vajdaságban a II. világháború végén), **Pál Tibor** történész, egyetemi tanár (Az igazság útján – A Tartományi Igazságtételi Bizottság munkájáról, kutatásairól az 1941 és 1948 közötti eseményekről), **Slobodan Bjelica**, az Újvidéki Egyetem munkatársa (A kommunista hatalom és a nemzetiségi kérdés a Vajdaságban a II. világháború követő években), valamint **Mezei Zsuzsanna**, a Vajdasági Levéltár munkatársa (Rendszerváltás a Vajdaságban 1944/45-ben a Vajdasági Levéltár fondjainak tükrében).

Az egybegyűltek végül koszorúkat helyeztek el az 1944-es zentai magyar áldozatok Tisza-parti emlékhelyén, a kora esti órákban pedig **Forró Lajos** vajdasági származású szegedi történész Jelöletlen tömegsírok című filmjét mutatták be a Művelődési Házban.

TÓTH Livia